

1. Коли жителі конкретної території готові до створення громади? Найчастіше – це А) наявність серйозної спільної проблеми, що підштовхує до соціалізації кожного жителя. Найкращий приклад – екологічно руйнівний видобуток титану чи сланцевого газу, вседозволеність та системне порушення законодавства місцевою міліцією чи органами місцевого самоврядування; Б) існування мережі колективного самозахисту в середовищі підприємців, фермерів чи інших груп відносно незалежних в своїх джерелах доходів чи наявність вільних профспілок; В) існування місцевих лідерів чи місцевих еліт, які хочуть змін, чинять дії в напрямку змін і до думки яких місцеві жителі постійно прислухаються: директор школи та вчителі, директор музею (хороший приклад – села Холодного Яру) та відповідна громадська організація просвітницького типу, тощо, яких можна схилити до спільної роботи. Коли жителі території стають громадою фактично? Коли вони за Конституцією України розуміють, що їх об'єднує не лише спільне проживання на конкретній території, але й спільна власність, вони відчують відповідальність і чинять відповідні дії.

2. Навіщо створювати громаду? Відповідно до ст. 140 Конституції України визначено, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Відповідно до Статті 143 Конституції України територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; ... встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції. Як віртуальне утворення може чимось управляти чи щось створювати? Згідно зі статтею №169 Цивільного кодексу України територіальні громади ... можуть створювати юридичні особи публічного права (комунальні підприємства, навчальні заклади тощо) у випадках та в порядку, встановлених Конституцією України та законом; можуть створювати юридичні особи приватного права (підприємницькі товариства тощо), брати участь в їх діяльності на загальних підставах, якщо інше не встановлено законом. Відповідно до статті 327 Цивільного кодексу України: у комунальній власності є майно, у тому числі грошові кошти, яке належить територіальній громаді; управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють безпосередньо територіальна громада та утворені нею органи місцевого самоврядування. Як віртуальне утворення може чимось володіти? Після прийняття Конституції України згідно з 142 статтею усе рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, земля, природні ресурси мали бути передані територіальним громадам. А держава мала брати участь у формуванні доходів місцевого самоврядування, фінансово підтримувати місцеве самоврядування. Аналогічно за Земельним кодексом і Лісовим кодексом громада мала стати власником комунального майна, зокрема лісів і землі. Проте, починаючи з 1996 року, жодна обрана Верховна Рада

та жодна партія і не збиралась встановити конституційний лад та виконати вимоги Конституції. Чому територіальна громада може набути статусу юридичної особи? Чому це необхідно?"Введення в правовий обіг територіальної громади як суб'єкта права потребує наділення її такими рисами, які б дали можливість громаді вступати в конкретні правовідносини як активній, дієвій особі, носія суб'єктивних прав та обов'язків. Такі риси в сукупності становлять правосуб'єктність територіальної громади" (Наталя Альошина). Правоздатність визначається як абстрактна здатність суб'єкта права мати юридичні права і нести юридичні обов'язки. В Україні зокрема визначається першочергове право з боку територіальної громади як головного суб'єкта місцевого самоврядування. Дієздатністю називається визнана нормами об'єктивного права здатність суб'єкта самостійно, своїми свідомими діями здійснювати юридичні права і обов'язки. Територіальна громада – первинний колективний суб'єкт місцевого самоврядування, що має право і реалізує здатність на самодіяльність шляхом реалізації наданої компетенції щодо самостійного вирішення питань місцевого значення на підставі власної матеріально-фінансової бази, на самоорганізацію за допомогою форм безпосередньої і представницької демократії та на саморегулювання шляхом прийняття локальних нормативно-правових актів у межах Конституції і законів України. Деліктоздатність – це здатність суб'єкта права нести відповідальність за свої протиправні вчинки. Відповідальність територіальної громади за ступінь реалізації власних інтересів не обмежується несприятливими наслідками у виді низького рівня соціальних благ. Юридичне значення в цьому випадку має те, що територіальна громада у випадку прийняття необміркованих рішень, невмілої чи пасивної поведінки, неефективного використання наданих коштів позбавлена права вимагати від держави забезпечення соціальними благами та послугами. Згідно зі статтею 80 Цивільного кодексу України юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді. Згідно зі статтею 81 юридична особа може бути створена шляхом об'єднання осіб та (або) майна. Згідно зі статтею 87 для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються усіма учасниками (засновниками). Ще одне пояснення, чому територіальна громада має набути статус юридичної особи. Згідно зі статтею 316 ЦК України правом власності є право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону. Згідно зі статтею 317 власникові належать права володіння, користування та розпорядження своїм майном. Згідно зі ст. 2, ч. 2 учасником цивільних правовідносин є територіальна громада. Згідно зі ст. 327 ЦК України територіальна громада є власником комунального майна. Тому як власник вона може володіти цим своїм правом лише в якості юридичної особи. У Чехії та Польщі територіальні громади (обце, гміна) є юридичними особами публічного права. Загальні збори Загальні збори мають право приймати рішення з усіх питань діяльності. Рішення загальних зборів приймаються простою більшістю. Порядок скликання загальних зборів визначається в установчих документах громади. Учасники у кількості не менше 10% мають право вимагати скликання загальних зборів.

3. Як створити громаду? А. Якщо можливим є проведення загальних зборів жителів села / міста у кількості 50% + 1, на цих загальних зборах має бути прийнято рішення: про створення громади, про прийняття статуту громади, про обрання керівних органів громади. Статус та тип керівних органів регламентується малою конституцією громади – статутом. Взаємодія з органом місцевого самоврядування визначається статутом. Б. Якщо загальні збори жителів через значну кількість жителів чи з причин віддаленості околиць адміністративно – територіальної одиниці провести не вдається, можна скористатись правом зборів громадських представників. Кожен громадський представник має підписний лист з паспортними даними та підписами жителів, що делегували йому свій голос для вирішення конкретних питань: створення громади, обрання керівних органів громади та прийняття статуту громади. По інших питаннях громадський представник має поновлювати свої повноваження. З іншого боку, обраний Комітет громадських представників як виконавчий орган громади може мати делеговані повноваження у відповідності з статутом. Члени Комітету обираються на загальних зборах громади. Комітет громадських представників територіальної громади – це члени громади села, або інші особи, які добровільно і на безоплатній основі виявили бажання працювати на благо громади, жертвувати на суспільні потреби свій час, розум і працю та обрані на загальних зборах громади більшістю голосів. Очолює комітет громадських представників територіальної громади Голова територіальної громади або інша обрана особа. В. Чи можна створювати громаду із залученням депутатського корпусу наявного (хоч і нелегітимного) органу місцевого самоврядування? Депутати є такими ж можливими громадськими представниками, як і будь – який інший член громади. Якщо депутати зберуть підписні листи з делегованими повноваженнями, вони можуть виконати функцію зборів громадських представників зі створення територіальної громади і така можливість передбачена Законом про місцеве самоврядування. У Комітет громадських представників доречно у такій ситуації старатись включити і громадян, що не належать до депутатського корпусу. Г. Чи може сільський голова чи мер міста бути союзником громадських активістів у створення територіальної громади? Так. Територіальна громада та її повноваження є найкращим аргументом для мера, що захищає інтереси громади. Якщо голова чи мер бажають будь – що уникнути контролю своїх рішень, вони очевидно будуть протидіяти створенню громади.

4. Хто може бути головою територіальної громади? Головою територіальної громади може бути будь-який громадянин України, обраний загальними зборами територіальної громади. Голова громади має право обирати собі заступника та секретаря із членів комітету громадських представників на його засіданні. В разі необхідності Комітет громадських представників може залучати до роботи експертів потрібної спеціалізації чи фаху.

5. Майно територіальної громади. Територіальній громаді села належить право

комунальної власності на рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, землю, природні ресурси, підприємства, установи та організації, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров'я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об'єкти, що є у власності територіальної громади, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Право комунальної власності територіальної громади захищаються законом на рівні інших суб'єктів. Об'єкти права комунальної власності не можуть бути вилучені у територіальної громади і передані іншим суб'єктам права власності без згоди безпосередньо територіальної громади (ст.21 – Закону про місцеве самоврядування, ст.60 п. 1,2 – Закону про місцеве самоврядування).

6. Господарська діяльність територіальної громади. Територіальна громада укладає угоди з підприємствами, фізичними та юридичними особами, котрим може здавати в оренду комунальне майно, що знаходиться у власності територіальної громади; отримувати благодійну допомогу та залучати її для вирішення проектів в інтересах територіальної громади.

7. Затвердження статуту територіальної громади органом місцевого самоврядування. Додаткового затвердження статут громади не вимагає. Водночас, для початку господарської діяльності вже зараз в умовах серйозного спротиву реєстрація статуту після затвердження сільською, селищною чи міською радою можлива на основі Постанови Кабміну 1998 р.Згідно з постановою Кабінету міністрів від 27 липня 1998 року №1150 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію статутів територіальних громад» та відповідним Положенням реєстрація статутів територіальних громад сіл, селищ, міст здійснюється районними, міськрайонними (у разі утворення) управліннями юстиції за заявою встановленого зразка. Для реєстрації статуту до органу, що здійснює цю реєстрацію, разом із заявою подаються: статут територіальної громади села, селища, міста; рішення представницького органу місцевого самоврядування про затвердження статуту; протокол пленарного засідання представницького органу місцевого самоврядування, на якому прийнято рішення про реєстрацію статуту; документ про внесення плати за реєстрацію статуту.На цей момент затверджені сільськими радами статуту територіальних громад, прийняті на загальних зборах, сіл Чайківка та Пилиповичі Житомирської області. Неправомірно відмовлено в затвердженні статуту територіальній громаді села Руда Прибужанівською сільською радою.

8. Чи може членом громади бути житель, що не включений у списки виборців на конкретній території? Так, якщо він доведе, що є жителем на конкретній території чи володіє нерухомістю. Ці питання варто додатково розкрити у статуті.Водночас, з метою спрощення реєстрації статут рекомендується робити мінімальним за розмірами, з

обов'язковим розкриттям питання власності територіальної громади.

9. Кому належить ліс та земельні ділянки за межами населеного пункту ? Згідно зі статтею 80 Земельного кодексу України територіальні громади реалізують своє право власності на землю безпосередньо або через органи місцевого самоврядування. Згідно зі статтею 9 Лісового кодексу України право комунальної власності на ліси реалізується територіальними громадами безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування. У відповідності зі статтею 327 Цивільного кодексу у комунальній власності є майно, у тому числі грошові кошти, які належать територіальній громаді; управління майном, що є у комунальній власності, здійснюють безпосередньо територіальні громада та утворені нею органи місцевого самоврядування. Згідно зі ст. 117 Земельного кодексу України передача земельних ділянок з комунальної власності у державну здійснюється за рішенням відповідних органів місцевого самоврядування. Чи були такі рішення у вашому конкретному випадку ?

10. Чи можна повернути незаконно вилучені комунальні землі у власність громади ? Так, згідно зі ст. 152, ч. 3 Земельного кодексу після створення громади в якості юридичної особи (!): захист прав громадян та юридичних осіб (!) на земельні ділянки здійснюється шляхом ... відновлення стану земельної ділянки, який існував до порушення прав, і запобігання вчиненню дій, що порушують права або створюють небезпеку порушення прав. Згідно зі ст. 154 органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування без рішення суду не мають права втручатися у здійснення власником повноважень щодо володіння, користування і розпорядження власником належною йому земельною ділянкою. А власником землі і лісу є ... територіальна громада згідно з Конституцією України.

11. Органи місцевого самоврядування наділені правом лише УПРАВЛЯТИ майном, а не вчиняти юридичні дії. А тепер подивіться на Польщу: чому там не з'явилися олігархи і міста мають пристойний європейський вигляд? Там комунальну власність здають тільки в оренду. На перші п'ять років просто здають за один злотий на місяць, поки орендар не зробить ремонт використовуваного об'єкту. І лише потім, коли орендар налагодить бізнес, він починає сплачувати встановлену і обговорену орендну плату.

12. Історична довідка. Судочинство у громаді. Найвищим керівним органом громади була копа, копний сход або віче. Перші дві назви більше вживалися на сході України, третя — у Карпатах та Прикарпатті. Коли в громаді існувало звичайне мирне життя без особливих подій на зразок загострення відносин з поміщиком, стихійного лиха, пожежі, то сход, віче переважно збирали для розв'язання чергових проблем громади або виборів

нових функціонерів. Іноді віче тривало декілька днів і ставало місцем формування громадської думки, обміну досвідом, особистих ділових і дружніх знайомств. Віче розглядало такі питання: вибори "посадових" осіб, розподіл і перерозподіл земельних ділянок між членами громади (господарськими дворами), визначення земельних ділянок, що мали залишатися в общинній власності для спільного загального користування, надання окремих ділянок поміщику, іншим громадянам чи приватним особам, питання про оренду, визначення земель під відповідні сівозміни, розподіл або передання іншим користувачам тих ділянок, які з різних причин виявилися без господарів. Окрему групу становили питання, пов'язані з фінансовими справами. Важливою функцією сільської громади вважалася турбота про дотримання всіма її членами норм звичаєвого права. За цим стежили так звані копні та волосні суди, у Карпатах і на Прикарпатті — зборові суди. Дрібні звичаєво-правові чи кримінальні порушення розглядалися присяжними, соцькими або десяцькими. Відомі давні прислів'я: "Громада — великий чоловік", "Громада більший чоловік, ніж пан", "Громада плюне — віт потоне", але правдивим стало й прислів'я: "Як хлопи до пана йдуть, то всі ся хвалять, а як від пана — то мовчать". Повітовий староста, мировий посередник все частіше диктували свою волю селянській громаді, руйнували її традиції, звичаї. Столипінська аграрна реформа, спрямована на створення умов для прискороного розвитку капіталізму на селі через виділення селянських відрубів і хутірського землеволодіння, в перспективі неминуче привела б до зруйнування селянської громади та її звичаєвих традицій. Джерело:

http://www.ebk.net.ua/Book/history/makarchuk_eu/part15/1502.htm Яскраві приклади поточної роботи громади А. Проведення спільної толоки громадою (Чайківка). Б. Заборона екологічно небезпечного будівництва на своїй території (Чайківка, Борщів, Пилиповичі, Гуляйполе). В. Повернення ставка у власність громади (Чайківка). Г. Повернення садів у власність громади (Чайківка). Д. Боротьба за сади на території покинутої військової частини та старого палацу на користь громади (Руда). Е. Відновлення системи осушування (Руда).

13. Чи може орган місцевого самоврядування передати права власності на комунальне майно райдержадміністрації? Згідно зі ст. 26, ч. 31 до виключної компетенції сільських рад належить прийняття рішень про передачу іншим органам окремих повноважень щодо управління майном (а не прав власності!!!), яке належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, визначення меж цих повноважень та умов їх здійснення;

14. І де тут землі за межами населеного пункту??? Згідно зі ст. 6 Закону України Про розмежування земель державної і комунальної власності землі за межами населеного пункту, що належать територіальній громаді, до земель державної власності належати не можуть. Існує дуже вузький спектр ділянок, на які претендує держава. Законом від 6 вересня 2012 р. взагалі розтоптану Конституцію, оскільки сільські і міські ради раптом всупереч Конституції отримали право передавати земельні ділянки у власність для всіх потреб. А де ж громада – власник за такої схеми? І де тут Конституція України ??

15. В Положенні Про збори громадян від 1993 р. учасниками є жителі, правомочні збори за участю більше половини жителів. До компетенції зборів відноситься розгляд будь – яких питань, що відносяться до місцевого самоврядування, **ЗОКРЕМА ОБРАННЯ ГРОМАДСЬКИХ КОМІТЕТІВ І РАД САМОВРЯДУВАННЯ, ЗАТВЕРДЖЕННЯ СТАТУТІВ** (Постанова ВР України від 17 грудня 1993 року). Згідно зі ст. 8 Збори можуть скликатися громадським комітетом. У випадках, коли проведення зборів пов'язане з організаційними труднощами, можуть скликатися збори представників. Рішення до відома громадян доводиться не пізніше, як за 7 днів. Збори може відкрити і керівник відповідного органу самоорганізації громадян. За результатами зборів складається протокол, який підписується головою та секретарем зборів. До протоколу зборів додаються матеріали реєстрації, а також рішення про делегування представників.

16. З Закону України про доступ до публічної інформації: Проекти нормативно-правових актів, рішень органів місцевого самоврядування, розроблені відповідними розпорядниками, оприлюднюються ними не пізніш як за 20 робочих днів до дати їх розгляду з метою прийняття. Це потрібно враховувати при затвердженні статутів органами місцевого самоврядування, якщо громадою прийняте рішення про потрібність затвердження.

17. Територія Польщі загалом поділена на 2479 гмін, 1576 – сільські, 597 – змішаного типу, 306 – міські. Органом, що створює нові гміни, є Рада Міністрів. Раніше достатніми були громадські слухання та думка ради гміни, за необхідності – рад повітів та воєводств. Від 16 червня (підписання відповідного закону президентом) ініціативою створення, об'єднання, поділу і ліквідації володіють мешканці через референдум. Результати референдуму є підставою для розпорядження Ради Міністрів. Якщо податкові доходи на одного мешканця нижчі від найнижчих, чи гміна менша від найменшої, виходячи з кількості мешканців, референдум не буде проведено. Але до проведення виборів представницькі функції виконує уповноважений визначений Президентом Ради Міністрів. Зміни чинні з 14 липня п. р. Виходячи з польського досвіду доречно у Статуті міста передбачити різні рівні та технології вирішення питань на місцевому референдумі. Згідно з польським досвідом 10% - ініціатива, 30% - обов'язкова явка. У Швеції з 1997 року діє закон «Про референдум у комунах», згідно із Законом про місцеве самоуправління має місце чітке розмежування повноважень між комунами і ландстігами. Губернатори Швеції мають лише обмежений контроль за законністю діяльності місцевого самоуправління в сфері використання коштів, що надходять з державного бюджету, контроль за діяльністю міліції, вони є радниками з питань оборони та представляють загальнодержавні інтереси. Інститут права меншості: третина ради уповноважених кунти може відкласти рішення більшості або відправити його на референдум. Діє квазісудова процедура: кожен член громади - кунти може опротестувати рішення, якщо воно на його думку порушує його права. У Фінляндії

губернаторів взагалі немає. Фіни не обирають глав адміністрацій. Муніципальне управління очолює професійний муніципальний менеджер. Немає аналогу районів.

18. Всупереч Конституції України покупцем української землі може стати Земельний банк, територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування (за які гроші?), держава в особі органів виконавчої влади (за які гроші?). У більшості країн ЄС купити сільськогосподарську землю для перепродажу фактично неможливо. Вимагається професійна підготовка покупця до фермерства, наявність засобів виробництва та конкретного капіталу, обов'язок проживання (у Данії письмовий обов'язок, що пропрацює не менше 8 років). В Австралії фермер гарантує збереження рівня родючості. У США у 13 штатах лише фізичним особам, що планують організувати фермерське господарство. Фіна можуть позбавити землі, якщо він нічого не тямить в сільському господарстві, не підвищує кваліфікацію, недостатньо добре утримує господарство та сім'ю. Приватний землевласник отримує дозвіл на створення поселення на своїй землі, якщо це відповідає суспільним інтересам. У Фінляндії 85% ферм мають до 50 га. В Канаді 98% ферм – сімейні. У Швеції 110 тис. ферм. З середньою площею 40 га. В Ісландії відсутня можливість придбання у повну власність земельної ділянки, на котрій розміщений об'єкт нерухомості. Можна лише взяти в оренду. В Швеції право власності на нерухомість не може бути передано у спадок. Земельний кодекс Швеції: нерухомість – це земельна ділянка, а будівлі на ній вважаються приналежністю земельної ділянки. У Фінляндії переважне право придбання земельної ділянки має муніципалітет. В Україні контрольовані органи місцевого самоврядування та органи виконавчої влади не будуть адекватним супротивником Земельного банку.